

гументиран приод. Со неа всушност за првпат во Историографот е даден одговор за многу прашања од најновата Европска историја.

3. Сочноста на јасниот стил и израз во презентирањето на изложениов материјал придонесува научниов труд од поблиското европско минато да биде користен како за историчарите, така и за поширока-та читателска публика.

Поради сето ова овој значаен труд на Бранко Петрановиќ за југословенската и европската историографија и воопшто за современата научна мисла, најтопло го препорачуваме за сите југословенски читатели бидејќи претставува значаен придонес за проширување на научниот и општообразовниот хоризонт.

Владимир КАРТОВ

**Манол Д. ПАНДЕВСКИ, Внатрешната македонска револуционерна
организација и неоврховизмот (1904—1908),**

Култура, Скопје, 1983, 312

Најновиот труд на Манол Пандевски „ВМРО и неоврховизмот (1904—8)“ третира мошне сложена проблематика од поновата македонска историја. „Магистрална тема во истражувањето и во презентирањето на добиените истражувачки резултати претставува неоврховизмот сместен во временскиот период помеѓу Илинденското востание во 1903 и Младотурската револуција од 1908 г.“ (6). Меѓутоа, авторот, посоченава тема не ја разработува изолирано, туку ја поставува на поширок постамент, проследувајќи го македонското националноослободително движење во целина во споменатиов временски интервал. Оттаму, ова дело ги сврзува авторовите студиозни публикации „Илинденското востание во Македонија“ и „Политичките партии и организации во Македонија“ (1908—1912 г.), а со самото тоа цели да пополни евидентна празнина во нашата историографија.

Книгава „ВМРО и неоврховизмот“, што ја објави реномираната скопска издавачка куќа „Култура“,

содржи предговор, четири дела, заклучок, извори и литература, како и регистар на имињата. Книгава е компонирана врз база на достапна архивска документација, публикувани изворни материјали, периодика и литература.

Анализирајќи го феноменот на врховизмот, авторот го жигосува врховизмот како најагресивен експонент на големобугаризмот. При тоа авторот ги демаскира перфидните врховистички пеколни планови насочени кон погребување на самородното и самостојното македонско ослободително дело. „Врховизмот како организирана антимакедонска сила, носејќи ја постојано улогата на преден одред на завојувачката (бугарска) политика, престано го придружувал македонското револуционерно ослободително движење од неговото конституирање во 90-те години на XIX век, па сè до средината на четвртата деценија на XX век“ (285—6).

Врховизмот, според авторот, поминал низ три развојни етапи. Нај-

прво се манифестираше како класичен (отворен) врховизам, потоа како неоврховизам (внатрешен врховизам) и на крајот, како автономизам. Притоа авторот се задржува на првите две варијанти на врховизмот.

Во I дел (9—64 с.) — посветен на појавата и карактерот на врховизмот, авторот, најпрво, се осврнува на потеклото и значењето на термините врховизам и неоврховизам, а потоа го проследува развојот на класичниот врховизам од неговото никнување до Илинденското востание.

Во II дел (65—121 с.) е презентира преглед на положбата на МРО по Илинденското востание (1904—1905 г.). Тука се опфатени собириите и конгресите на МРО во 1904 и 1905 година. Притоа, посебен акцент е ставен на Рилскиот општ конгрес (1905 г.). „На Рилскиот конгрес победата им припаднала на револуционерно-демократските сили предводени од македонската револуционерна левица. Со него завршил близу двегодишниот процес на консолидација на ВМОРО. Тој ги отворил перспективите за извојување на автономна Македонија, кои, меѓутоа, наскоро ќе бидат затворени од ликвидаторската офанзива на неоврховизмот“. (290 с.).

Последните два дела од трудот целосно се посветени на неоврховизмот. Во нив е извршена анализа на генезата и развојот на неоврховизмот до Хуриетот. Авторот ја презентира класната, идејната и политичка подлога на неоврховизмот, маркирајќи ги, притоа, неговите главни протагонисти.

Така, во III дел (123—198 с.) станува збор за неоврховизмот во пе-

риодот до Рилскиот конгрес. Притоа, подробно се осврнува на Сарафова и сарафизмот и снажно го разобличува Хр. Матов како идеолог на неоврховизмот.

Во последниот, IV дел (199—284 с.) авторот го третира расцепот во ВМОРО како дело на неоврховизмот. Притоа, најпрво се осврнува на состојбата во ВМОРО по Рилскиот конгрес, а потоа се задржува на јавно прокламираните неоврховистички ставови на П. Пенчев. Отворените неоврховистички атаки на револуционерно-демократската матица на ВМОРО довеле до провала на нејзиниот планиран Втор општ конгрес и до „Советодавното собрание“ на неоврховистите. Авторот, потоа, се задржува на неоврховистичкиот заговор против Серскиот окружен комитет, како и на серскиот одговор преку ликвидирањето на Серафов и Герванов. Распадот на неоврховистичкиот триумвират го забрзал одржувањето на неоврховистичкиот Ќустендилски собир во март 1908 година со узурпаторска амбиција да претставува Втор општ конгрес на ВМОРО.

На крајот, во заклучокот (285—299 с.) авторот ги резимира главните поставки на трудот.

Во трудот „ВМРО и неоврховизмот (1904—1908)“, М. Пандевски сликајќи го неоврховизмот, ја разобличува неговата улога на деструктивен фактор за единството на македонското националноослободително движење. Оттаму ова вредно остварување на М. Пандевски претставува виден придонес кон македонската историографија.

Димитар ДИМЕСКИ